

mirje među objema strankama. Primirje je potpisano u 5 sati po podne na Žovnici. Uvečer oko 8 i po sati dođu Talijani preko Širokog Brijega i 5 sati kasnije Nijemci. Jugoslavenska vojska počela je iza 6 sati po podne napuštati Mostar.

Slijedećih dana vodi se borba za opskrbu i prehranu. Mesa nema, pekare ne rade, trgovine zatvorene. Što je najgore, naoblačilo se, a crkva, samostan i štala otkriveni.

Popravci. – O. gvardijan nađe cigle za samostan i eternit za crkvu tako da ni crkva ni samostan nijesu kišnuli. Štala je ostala nepokrivena puna 4 mjeseca. Cigle

nije bilo u Mostaru, a nije se mogla sa strane naručiti, jer je bio porušen most u Bosanskom Brodu.

Ponovno prekrivanje krova nad sakristijom, popravci krova na crkvi, popravak sata u zvoniku i zatvaranje prozora na glavnom oltaru običnim staklom stajalo je 17.293 kune. Popravak krova i prozora na samostanu 11.670 kn. Popravak štale 14.491 kn. Srušeni ugao na pročelju crkve zatvoren je privremenim zidom.

Hercegovina franciscana, V, Mostar, 1941., str. 47. – 49. ✍

IZVJEŠTAJ FRA FILIPA SIVRIĆA O STRADANJU SEDMORICE ČLANOVA HERCEGOVAČKE FRANJEVAČKE PROVINCIJE U MOSTARU 14. 2. 1945.*

Fra Filipe, u prošlom ratu naša su braća nastradali u mnogim mjestima. Veoma su škrti podaci o njihovom životu i djelovanju,

posebice o njihovoj smrti. Držimo vrlo značajnim da se za Arhiv provincije napiše nešto više i podrobnije, nego što stoji u našem Šematizmu ili Nekrologiju provincije.

Vas smo izabrali kao sigurnu osobu, čovjeka koji uvijek govori istinu, a osim toga izravni ste svjedok zbivanja o kojima treba više sigurnih podataka.

Znamo, da nam nećete moći iznijeti pojedinosti vezane za svu našu nastradalu braću. Međutim, uvjereni smo, da nam možete i hoćete dosta pouzdanoga reći o životu i radu te smrti sedmorice naše braće koji su 14. veljače 1945. godine odvedeni iz mostarskog samostana i pobijeni.

Bili su to: fra Leo Petrović – provincijal, fra Grgo Vasilj – gvardijan, fra Jozo Bencun, fra Rafo Prusina, fra Bernardin Smoljan, fra Kažimir Bebek i fra Nenad Pehar.

Vi ste se toga dana našli u samostanu. Bili ste mladi svećenik i vršili ste dužnost kapelana mostarske župe.

Molimo Vas, da sami oživite Vaša sjećanja. Ukoliko želite, ili se za vrijeme ovog razgovora pojavi potreba, bit će Vam postavljeno po koje potpitanje.

Bilo je to 14. veljače 1945. i to popodne. Ne znam točno koliko je bilo sati, ali svakako predmrak. Bila je Čista srijeda kad su oni došli.

Vratio sam se iz bašče i ušao u samostan. Pokojni fra Vlatko Marušić veli: »Zovu, da svi dođemo u zbornicu«.

Došao sam u zbornicu i našao skupljene sve fratre. S fratrima sam zatekao dvojicu oficira. Ne znam točno što su bili po činu, ali mi se čini: poručnik i natporučnik, ali u svakom slučaju bili su oficiri. Jedan je bio stasom malo niži, a drugi malo viši. Jedan je od njih rekao: »Eto, i "mali partizani" stigoše u Mostar«.

Upitali su, jesmo li svi tu. Rekli smo da jesmo, samo imamo jednog bolesnika koji ne može doći. Bio je to pokojni fra Ilija Rozić. I jedan naš radnik je ležao nepomičan. Nisu insistirali, da ih dovedemo.

Počeli su nas popisivati. Najprije nas koji smo po dužnosti u Mostaru. Pisali su ime, prezime, službu i odkada smo tu. Rekli smo onako kako i jest: fra Leo Petrović – provincijal, fra Grgo Vasilj – gvardijan, fra Krsto Lavrić – vikar, fra Bonicije Rupčić – tajnik, fra Gaudencije Ivančić – kateheta, fra Pavo Dragičević – ispovjednik, fra Pio Nuić i ja – kapelani, fra Vlatko Marušić – brat pomoćnik, fra Nikola Pandžić – brat pomoćnik. Sad se ne mogu sjetiti, je li još itko bio. Onda su popisani i oni koji nisu iz ovoga samostana. Pitali su ih gdje su na dužnosti, odakle su ovdje došli i kad su došli. Fra Jozo Bencun je stigao – čini mi se – sa Širokog Brijega. Fra Rafo Prusina je došao iz Gabele. Ne znam je li fra Bernardin Smoljan stigao s Čitluka ili s Humca. Fra Kažimir Bebek je došao s Ploča, a fra Nenad Pehar, mislim sa Širokog Brijega.

* Tekst donosimo u izvorniku.

Ne znam odakle su stigli fra Darinko Brkić i fra Zlatko Sivrić, a fra Jerko Boras je bio iz Slanog upućen u mostarsku bolnicu na liječenje.

Pitali su i da li imamo neko vozilo. Fra Pio je imao motor. On im ga je predao. Čini mi se da je bio u kvaru, ali je ipak upalio. Netko je vidio, kako se partizan s Piovim motorom odvezao i to po onim trima stepenicama koje vode na cestu iz crkvenog dvorišta.

Kad su nas popisali stavili su jednog vojnika da nas čuva u zbornici. Ne znam je li taj vojnik bio i prije ili nije. Oni su otišli s napomenom da će se vratiti. Ako je netko morao izići, morao je dobiti dozvolu od vojnika čuvara. On nije bio strog. Sjećam se, da se jedan fratar, koji je morao više puta izići, s njim šalio: »Sinko, kad i ti ostariš, znat ćeš šta to znači«.

Čekali mi tako – čekali. Meni se učinilo dugo. Pokojni fra Grga se bio zamislio i stalno molio krunicu. Bili smo u nekoj neizvjesnosti, ali smo razgovarali pa čak i karata zaigrali da bismo razbili brigu. Pokojni fra Leo, provincijal, je rekao: »Glavno je da izdržimo ovaj prvi dan, a kasnije će biti bolje«.

Nakon sat – sat i pol – možda i dva sata vratiše se ona dvojica. Kad su ušli, izvadili su spisak i počeli čitati: »Fra Leo Petrović – ostani ovdje! Fra Grgo Vasilj – ostani ovdje!« Pročita slijedećeg – »U ćeliju spavati!« I tako redom ili »u ćeliju spavati« ili »ostani ovdje!« Podijelili su nas u dvije grupe. Mi koji smo bili za »u ćeliju spavati« rekli smo, da je vrijeme večere i pitali, možemo li poći večerati. Dopustili su nam poći na večeru. Za nama su došli fra Zlatko Sivrić i fra Darinko Brkić. Fra Darinko je dao mig fra Zlatku, da im dadne propusnicu koju su njih dvojica imali od partizana – da se mogu slobodno kretati na partizanskom području. Kad je to fra Zlatko pokazao, veli, da im ne bijaše drago, ali su pustili pokojnog fra Darinka i pokojnog fra Zlatka. Od fratara – gostiju propusnicom se spasio i pokojni fra Jerko Boras. On je imao liječničku uputnicu za mostarsku bolnicu.

U zbornici su, dakle, ostali: fra Leo Petrović, fra Grgo Vasilj, fra Jozo Bencun, fra Rafo Prusina, fra Bernardin Smoljan, fra Kažimir Bebek i fra Nenad Pehar.

Govorilo se, da je pokojni fra Leo kad je vidio šta se sprema, rekao pokojnem fra Boniciju, koji je bio tajnik, da iz Provincijalata donese neku kovertu. Čini mi se da je provincijal imao neku preporuku – garanciju za fratre. Fra Bonicije je otišao i nije je pronašao. Opet je otišao i opet je nije mogao pronaći. Provincijal je pitao, može li on otići i donijeti jednu kovertu. Nisu mu dopustili. Ne znam je li ikad kasnije pronađena ta koverta.

Provincijal se uzdao i u Marinka Knezovića koji je bio partizan. Pozvao ga u samostan, da radi kao majstor – stavlja prozore koji su bili popucali i izbijeni od bombardiranja. Međutim, ni Marinka nije bilo toga popodneva u samostanu.

Ulične borbe u Mostaru u veljači 1945.

K nama na večeru dolje u blagovaonicu došli su i ona dvojica oficira. Onaj malo niži sjeo je na provincijalovo mjesto. Rekao je, da se ne trebamo bojati za fratre koji su izdvojeni, odnosno, ostali u zbornici. Rekao je, da će ih ispitati, predati sudu pa ako ih sud nađe krivima nešto će ih kazniti, ako ih ne nađe krivima, pustit će ih. Zamolio je da dadnemo večeru i nekolicini vojnika koji su bili s njima. Vojnici su došli i jeli kod rote. Fra Zlatko je nešto s njima razgovarao. Čini mi se pitao za neke njihove koje je on poznavao. Bili su samo napola vojnički obučeni. Imali su vojničke bluže, široke hlače – rajtoze, čarape gaćansko-bilećanske.

Ne znam, ali mi se čini, da su dopustili da i izdvojenoj sedmorici u zbornici odnesemo večeru. Nisam siguran, budući da ja to nisam vidio.

Kad smo završili s večerom, oficiri i vojnici su otišli gore. Malo poslije njih stigli smo i mi fratri gore. Međutim, gore više nije bilo nikoga. Spomenuta sedmorica naših fratara bili su već odvedeni. Možda je netko od fratara i vidio kad su ih odvodili – ja nisam.

Šta su fratri mislili – govorili: šta će biti s ovom sedmoricom odvedenih?

Neki su odmah rekli: »Pobit će ih!« Netko je čuo, da su tražili konop, kad su ih povelili. Valjda, da ih svežu, šta li?

Kakav je bio daljnji razvoj događaja? Kako ste doznali, da su fratri pobijeni?

Ne znam šta se dalje događalo. Govorilo se, da su neki ljudi vidjeli kako fratre odvedoše prema Donjoj Mahali. Koliko ja znam, nema očevidaca: nitko nije vidio gdje i kako su ih pobili. Nije bilo nikakva glasa o njima.

Mislim da je sutra netko od fratara otišao i pitao onoga Knezovića: šta je s fratrima? On je odgovorio, da se ne brinemo, da im se neće ništa dogoditi.

Išli su naši i u Komandu – kamo li – ali im ni tamo nisu znali ništa odgovoriti.

Kasnije se pričalo, da su ih pobili na Čekrku – ispod Donje Mahale i bacili u Neretvu. Tamo je bila neka pumpa oko koje je bilo betonirano. Navodno, da su ih tu pobili, ali to je samo nagađanje. Nema očevidaca! Možda ih nisu ni vodili na neku instancu – suđenje, nego ih odmah pobili. Možda!

Pričalo se, da su došli neki iz Rodoča i rekli, da je Neretva izbacila jednoga brata niže Čekrka i da su ga pokopali. Tko ga je pokopao i gdje, ne znam. Svatko se plašio i pitati, a kamoli otići tamo i vidjeti. Tih dana vojnici su kolali samostanom. Vojskom je bio zauzet i jedan dio samostana. Petnaestoga veljače nađena je objijena i kasa u župnom uredu. U samostanu je bilo dosta žita i ostaloga, uglavnom muhadžirskog. Muhadžiri bi sve svoje ostavljali u samostanu, dok se ne bi snašli i prebacili to svojim kućama. Istina, vojnici nisu ulazili u fratarske sobe, ali su po samostanu plijenili, nosili, dijelili. U našem području naveliko se točilo vino. Sjećam se, da je pokojni fra Darinko jedanput rekao: »Idem i ja, da mi dadnu malo vina«. Otišao je i dobio – donio veliki bokal vina.

Jesu li – prema Vašem mišljenju – ova sedmorica bili duhovno pripravnici za ono što je uslijedilo?

Fra Grgo je sigurno slutio. Bio se povukao u se. Nije razgovarao, nego cijelo vrijeme molio krunicu. To je bilo očito. Ne znam, jesu li ostali slutili da će ih pobiti. Međutim, ja sam uvjeren da su svi bili duhovno spremni. Kako ne bi bili, kad su to bila teška i nesigurna vremena!

Jesu li – po Vama – ova sedmorica naše braće »svjedoci vjere«?

Ja mislim da je to pomiješano. Jedan momenat je sigurno i vjerski. Partizani su iskoristili politički momenat, ali je i vjerski motiv bio prisutan: fratri su vjerski službenici i vođe. Ne zna se je li im postavljan upit: odričete li se vjere? Međutim, ja sam uvjeren da su se na času smrti dostojanstveno držali.

Znate li nešto pouzdano o stradanju i držanju naših fratara koji su ubijeni u mnogim drugim mjestima?

Znam jedino ono što se pričalo. Ja sam cijelo vrijeme bio ovdje u Mostaru. Nisam svjedok, osim po čuvenju.

Fra Filipe, znam da nije lako davati ocjene o ljudima. Ipak, Vas molim, da reknete po nešto karakteristično o svakome od ove sedmorice koji su odvedeni 14. veljače 1945. iz mostarskog samostana i ubijeni.

Ja sam tada bio mladi svećenik. Neke od njih nisam ni poznavao. Ni o jednom od njih nisam čuo nešto negativno.

1. Fra Leo Petrović – provincijal (62 godine života) Čovjek auktoriteta. Fratri su ga cijenili i poštivali. Svijet ga cijenio i poštivao. Bio je odlučan. Što je radio, radio je odlučno i dobro. Jedno vrijeme bio je generalni vikar u biskupiji. Nije se bavio politikom, bio je »radićevac«, a ne »Pučke stranke«, kao većina fratara.

2. Fra Grgo Vasilj – gvardijan (59)

I prije je bio gvardijan. Vrlo uslužan i galantan čovjek. Imao je lijep odnos prema starijima i prema mlađima. Posebno je imao razumijevanje prema bogoslovima. O njemu nisam nikada čuo nešto negativno. Može se reći: uljudan i uslužan; dobar svećenik i redovnik.

3. Fra Jozo Bencun – jubilarac (76)

Stari – dobri – jednostavni fratar: »simplicoto«. Bio je mnogo godina u Izbičnu. Na Veliku Gospu na Širokom Brijegu redovito je bio podđakon i otpivao epistolu. To je bilo njegovo! ... Dobra – dobra srca!

4. Fra Rafo Prusina (61)

Njega jedva poznajem. Bio je župnik u Gabeli.

5. Fra Bernardin Smoljan (61)

Slovio je kao dobar propovjednik i organizator. U Međugorju je 1933. godine skupa sa župljanima podigao veliki križ na Šipovcu – sada Križevcu. Bilo je to prigodom 1900. obljetnice Kristove smrti i uskrsnuća.

Bio je profinjen: dobar svećenik i redovnik.

6. Fra Kažimir Bebek (44)

Nisam ga pobliže poznavao. Bio je župnik na Pločama.

7. Fra Nenad Pehar (35)

Nisam ni njega pobliže poznavao. Bio je mladi profesor na Širokom Brijegu.

Imajući u vidu ovo i ostala stradanja naše subraće u vihoru prošlog rata, što biste rekli kao poruku: fratrima, kršćanima, svim ljudima?

Naša braća su nastradali na pravdi. Oni koji trpe na pravdi njihovo je Kraljevstvo nebesko. Ljudi se moraju međusobno više poznavati i poštivati, više razumijevati i surađivati, više međusobno ljubiti!

Razgovor vodio:
Fr. Jozo Vasilj

Razgovor prihvatio i odobrava:
Fr. Filip Sivrić

U Mostaru, 22. lipnja 1986. ✍

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesa« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva
»Fra Leo Petrović i 65 subračea«, IX., 1 (16),
Široki Brijeg, 2016., siječanj – lipanj, 2016.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
BiH: Kard. Stepinca 14,
88220 Široki Brijeg
HR: Humac 1, p. p. 1, 20352 Vid

Veza:
tel.: (039) 700-325
faks: (039) 700-326
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 12 KN; 3,75 EUR; 4,25 CHF;
6,50 USD; 6,50 CAD

Godišnja pretplata (s poštarinom):
BiH 7,5 KM; RH 33 KN; EU 7,5 EUR;
CH 8,50 CHF; SAD 13 USD; Canada
13 CAD

Slanje pretplate, dobrovoljnih priloga... (s naznakom za Vicepostulaturu i nakanu):

- a) poštanskom uputnicom
- b) UniCredit Bank d.d. Mostar, poslovna Ljubuški:

žiro-račun (BiH): 3381602276649744
devizni račun (inozemstvo):
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

RIJEČ UREDNIKA

fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Polako se približava još jedna obljetnica, 71., jugokomunističkoga ubojstva 66 hercegovačkih franjevaca i mnoštva puka Božjega, a progoni i tamnice dovikli su se sve do Domovinskoga rata ili pada jugokomunizma. No, u našem društvu, s obiju strana granice, kao da vrijeme klizi unatrag. Bili smo pošli pa stali i sada ponovno plovimo jugokomunističkim vodama uz svesrdnu pomoć skrivenih i neskrivenih središta moći. Ali ne damo se mi, bilo je i težih vremena.

Danas se zaista vidi tko je za demokraciju, a tko za totalitarizam. Teška vremena čiste nas od naslaga i pokazuju onakvima kakvi u svojoj nutrini jesmo. Hvala Bogu, Crkva u Hrvata nije podlegla sirenskim pozivima i napadajima. Reka bih da je još čvršća nego što je bila. Shvaća da je Stepinčev put onaj jedini put koji nas ne će odvesti od nas samih jer je duboko ukorijenjen u put Isusov. Mučeništvo se pokazuje ne kao poraz, nego kao zvijezda vodilja. Ona druga zvijezda, što su nam je veličali dugih desetljeća, propast je i hrvatskom će narodu krenuti nabolje čim je se otrese, zajedno sa svim pripadajućim sličnim namislama.

U ovom broju donosimo dokaz tko je zapravo kriv za ubojstvo naših članova te drugih svećenika diljem naše domovine. Mlad i darovit povjesničar Vladimir Šumanović imao je otvorene oči kada je u jugokomunističkoj literaturi tražio skrivene odgovore na ono što nam se dogodilo. Mnogi su to čitali, ali nisu vidjeli. On

jest i stoga je, zajedno s drugima njemu sličnima, nada za našu bolju budućnost. Ona se, naime, gradi na istini, a ne na zabludama iz prošlosti.

Dijelovi naše društvene zajednice i dalje su svjesni svoga poslanja. Grad Široki Brijeg, čiji su korijeni u dolasku hercegovačkih franjevaca u taj kraj, odužio se njihovim pobijenim članovima i čita-vom jednom ulicom. Naziv joj je Ulica pobijenih franjevaca. S pravom. Prolazi preko jednog franjevačkog žrtvoslovnog mjesta, mlinice i hidrocentrale te joj je to najprimjereniji naziv. Jugokomunizam je, prije nego što je pao, mislio da će pravljenjem ceste (a lagano je mogla proći samo s druge strane rijeke) zatrti to mjesto. Ali time ga je očito samo još više naglasio.

Želeći sačuvati uspomenu na pobijene franjeve, već smo u prošlom broju najavili da smo prišli zaštititi ratnog skloništa koje je postalo simbol jugokomunističkog ubojstva hercegovačkih franjevaca. Sada su se radovi razbuknuli i ujedinili ponovo franjeve i puk na istome zadatku. Istaknimo da je taj puk darivao kamen od svojih starih kuća za potrebe zaštite umjesto da je nešto na njemu zaradio prodajom tako dobrodošlom u ova krizna vremena.

Pobjeda nije u njihovim, nego u našim rukama. Povjerujmo joj istini te neka nam je svima

mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

Iz ljetopisa	4	Nagradni natječaj	39
Istraživanja	15	Utamničeni	41
Stratišta	26	Podsjetnik	45
Pobijeni	30	Povijesne okolnosti	52
Glas o znakovima	35	Povjerenstva	54
Djela pobijenih	36	Razgovor	56
Odjek u umjetnosti	38	Iz Vicepostulature	59